

УДК 342.9:351.74;051:343.9(100)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2025.36.05>

ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ: КОМПАРАТИВНИЙ ДИСКУРС ДОСВІДУ США ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Боксгорн Анастасія Вікторівна,
orcid.org/0000-0003-0787-1717
доктор філософії, доцент,
старший викладач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

Клейман Марина Юріївна,
orcid.org/0000-0002-9760-3873
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри адміністративно-
правових дисциплін
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

Стаття присвячена аналізу адміністративно-правових механізмів регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими з урахуванням міжнародного досвіду та можливостей його імплементації в Україні. Розглянуто сучасні підходи до нормативного забезпечення діяльності правоохоронних органів, визначено основні проблеми та суперечності у правовому регулюванні, що впливають на ефективність функціонування Національної поліції України. Особлива увага приділена аналізу законодавства США та європейських країн щодо застосування сили поліцією, а також їхнього досвіду у сфері громадського контролю та підзвітності правоохоронців. У статті здійснено порівняльний аналіз законодавчих підходів до регулювання застосування вогнепальної зброї у США та Україні, що дозволило виявити як спільні риси, так і принципові відмінності. До ключових спільних положень віднесено обов'язковість попередження перед застосуванням сили, заборону її продовження після досягнення мети, а також використання боді-камер для фіксації дій поліцейських. Водночас суттєві відмінності полягають у рівні правового імунітету поліцейських, механізмах контролю та відповідальності за перевищення допустимих меж застосування сили. В Україні санкції за перевищення службових повноважень є значно суворішими, передбачаючи кримінальне покарання, тоді як у США відповідальність за такі дії здебільшого обмежується дисциплінарними заходами. Досліджено роль сучасних технологій у забезпеченні ефективності діяльності поліції. Розглянуто концепцію E-Community Policing, яка передбачає використання цифрових інструментів для комунікації з громадянами, збору інформації та здійснення моніторингу правопорушень. Запропоновано впровадження подібних практик в Україні для підвищення рівня довіри до поліції та запобігання зловживанням під час виконання службових обов'язків. Обґрунтовано необхідність удосконалення адміністративно-правових механізмів застосування вогнепальної зброї в Україні шляхом адаптації позитивного

зарубіжного досвіду. Зокрема, рекомендовано розробити детальні протоколи застосування сили для різних ситуацій, посилити механізми незалежного контролю за діями правоохоронців, вдосконалити систему дисциплінарної відповідальності та підвищити рівень підготовки поліцейських. Також акцентовано увагу на необхідності збереження балансу між захистом громадської безпеки та дотриманням прав і свобод громадян. Результати проведеного дослідження можуть бути використані у процесі вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності Національної поліції України, формування політики у сфері застосування сили правоохоронцями, а також для підвищення ефективності діяльності. Запропоновані заходи спрямовані на створення ефективної, прозорої та підзвітної правоохоронної системи, що відповідатиме міжнародним стандартам та сприятиме підвищенню довіри суспільства до правоохоронних органів.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, державний примус, законність, законодавче регулювання, запобігання правопорушенням, зарубіжний досвід, інституційні механізми, комунікативні стратегії, компетенція поліції, кримінальна відповідальність, легітимність, механізми контролю, міжнародні стандарти, моніторинг правозастосування, нормативно-правове забезпечення, поліцейські заходи, правова визначеність, примусові заходи, пропорційність застосування сили, застосування зброї, застосування зброї поліцейським, публічний порядок, судовий нагляд, юридична відповідальність.

USE OF FIREARMS BY POLICE OFFICERS: A COMPARATIVE DISCOURSE ON U.S. EXPERIENCE AND CONCEPTUAL IMPLEMENTATION GUIDELINES FOR UKRAINE

Bokshorn Anastasiia Viktorivna,
orcid.org/0000-0003-0787-1717
Doctor of Philosophical Sciences,
Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of
Administrative and Legal Disciplines
(Odesa State University of Internal Affairs,
Odesa, Ukraine)

Kleiman Maryna Yuriivna,
orcid.org/0000-0002-9760-3873
Candidate of Juridical Sciences,
Lecturer at the Department of
Administrative and Legal Disciplines
(Odesa State University of Internal Affairs,
Odesa, Ukraine)

The article is dedicated to the analysis of administrative and legal mechanisms regulating the use of firearms by police officers, taking into account international experience and the potential for its implementation in Ukraine. It examines modern approaches to the normative support of law enforcement activities and identifies key issues and inconsistencies in the legal framework that affect the effectiveness of the National Police of Ukraine. Particular attention is given to the analysis of U.S. and European legislation on police use of force, as well as their experience in public oversight and accountability of law enforcement officers. The article conducts a comparative analysis of legislative

approaches to the regulation of firearm use in the United States and Ukraine, which reveals both common features and fundamental differences. Key shared principles include the mandatory warning before the use of force, the prohibition of its continuation after the objective has been achieved, and the use of body cameras to record police actions. At the same time, significant differences lie in the level of legal immunity of police officers, control mechanisms, and liability for exceeding the permissible use of force. In Ukraine, sanctions for abuse of authority are considerably stricter, including criminal penalties, whereas in the U.S., such misconduct is mostly addressed through disciplinary measures. The role of modern technologies in ensuring the efficiency of police work is also explored. The article discusses the concept of E-Community Policing, which involves the use of digital tools for communication with citizens, information gathering, and monitoring of offenses. The implementation of similar practices in Ukraine is proposed to increase public trust in the police and prevent abuse during official duties. The necessity of improving administrative and legal mechanisms for the use of firearms in Ukraine through the adaptation of positive foreign experience is substantiated. In particular, it is recommended to develop detailed use-of-force protocols for various situations, strengthen mechanisms of independent oversight of police actions, improve the system of disciplinary accountability, and enhance police training. Attention is also drawn to the need to maintain a balance between protecting public safety and upholding citizens' rights and freedoms. The results of this study may be used in the process of improving the regulatory framework governing the activities of the National Police of Ukraine, shaping policies on police use of force, and enhancing overall law enforcement efficiency. The proposed measures aim to create an effective, transparent, and accountable policing system that complies with international standards and fosters public trust in law enforcement agencies.

Key words: administrative and legal regulation, state coercion, legality, legislative regulation, crime prevention, foreign experience, institutional mechanisms, communication strategies, police competence, criminal liability, legitimacy, control mechanisms, international standards, law enforcement monitoring, regulatory and legal support, organization of preventive activities, police measures, legal certainty, preventive activities, coercive measures, proportionality of force application, use of firearms, use of firearms by police officers, public order, judicial oversight, legal responsibility.

Постановка проблеми. Забезпечення правопорядку та громадської безпеки є одним із ключових завдань правоохоронних органів будь-якої держави. У цьому контексті діяльність поліції відіграє важливу роль, оскільки спрямована на попередження правопорушень, мінімізацію загроз громадському порядку та захист прав і свобод громадян. Водночас застосування вогнепальної зброї поліцейськими є найрадикальнішим заходом примусового впливу, що безпосередньо впливає на такі фундаментальні права людини, як право на життя та особисту безпеку. Тому питання правового регулювання використання зброї у діяльності потребує особливої уваги, адже його неврегульованість або нечіткість правових норм може спричинити як зловживання з боку правоохоронців, так і надмірну обережність, що у критичних ситуаціях може призвести до небезпечних наслідків для суспільства. Аналіз чинного законодавства України свідчить про наявність низки проблем у сфері адміністративно-правового регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими. Зокрема, існують певні законодавчі колізії та прогалини, що можуть ускладнювати правозастосовну практику. Однією з ключових проблем є недостатня деталізація нормативних процедур, які визначають порядок і умови застосування зброї під час виконання службових обов'язків. На практиці це може призводити до ситуацій, коли поліцейські змушені діяти в умовах правової невизначеності, що, своєю чергою, підвищує ризик

як неправомірного застосування сили, так і недостатньої оперативності реагування на загрози. На міжнародному рівні існують чітко визначені стандарти щодо застосування сили правоохоронцями. Зокрема, Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї правоохоронцями, Європейська конвенція з прав людини, а також практика Європейського суду з прав людини містять положення, які визначають обґрунтованість і пропорційність застосування сили та забезпечують механізми юридичного контролю за такими діями. Досвід зарубіжних країн, демонструє, що ефективне регулювання цього питання ґрунтується на чітко виписаних алгоритмах дій поліцейських, запровадженні незалежних механізмів моніторингу використання зброї, широкому громадському контролю та професійній підготовці правоохоронців у сфері деескалації конфліктів. Важливим аспектом є також питання відповідальності поліцейських за неправомірне застосування вогнепальної зброї. Чинне законодавство України передбачає дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність для правоохоронців, проте на практиці механізми їх реалізації часто виявляються недостатньо ефективними. Відсутність належного контролю та незалежних процедур оцінки правомірності використання зброї може призводити як до безкарності окремих порушень, так і до необґрунтованого переслідування поліцейських за виконання службових обов'язків у межах законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти досліджуваної проблематики були об'єктом дослідження таких вчених як: В. Авер'янов, О. Бандурка, Ю. Битяк, В. Галунько, О. Гетьманець, І. Голосніченко, А. Денисова, А. Комзюк, О. Миколенко, В. Оксін, О. Проневич, О. Рябченко, О. Синявська, А. Собакарь, Є. Соболев, В. Сокурєнко, Л. Сорока, В. Чумак, та інші.

Метою статті є комплексне дослідження адміністративно-правових механізмів регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими, виявлення законодавчих прогалин, нормативних колізій та проблем правозастосування в Україні, а також розробка концептуальних орієнтирів для вдосконалення правового регулювання цієї сфери з урахуванням досвіду США. У межах дослідження передбачається оцінити сучасний стан адміністративно-правового регулювання застосування вогнепальної зброї Національною поліцією України у діяльності, визначити ключові недоліки та фактори, що знижують ефективність нормативної бази. Водночас увага зосереджується на аналізі міжнародних підходів до регулювання застосування сили правоохоронцями, зокрема практики Європейського суду з прав людини, Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї правоохоронцями, а також національних законодавств іноземних країн. Дослідження передбачає визначення принципів та критеріїв правомірності застосування вогнепальної зброї у діяльності поліції, включаючи принципи необхідності, пропорційності, правової визначеності та відповідальності за перевищення службових повноважень. Окрему увагу приділено аналізу існуючих механізмів контролю за правомірністю застосування зброї, включаючи адміністративний нагляд, судовий контроль та громадський моніторинг, із визначенням їхніх переваг і недоліків. На основі проведеного дослідження буде розроблено рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання, спрямовані на усунення правових колізій, підвищення ефективності механізмів контролю та посилення відповідальності за неправомірне застосування вогнепальної зброї. Запропоновані заходи включають імплементацію зарубіжного досвіду у систему правового регулювання України, розробку пропозицій щодо внесення змін до законодавства, а також оптимізацію механізмів професійної підготовки поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в низці розвинених країн світу сформувався прогресивні моделі поліцейської діяльності. Водночас, як слушно зауважує

Д.О. Хованова, запозичення міжнародного досвіду у цій сфері потребує критичного осмислення, оскільки певні практики можуть не відповідати особливостям суспільної свідомості та правової культури в Україні. Вона наголошує, що реформування поліції має ґрунтуватися не лише на інституційних змінах, а й на трансформації уявлень громадян про їхні права, обов'язки та взаємодію з правоохоронною системою. Зокрема, в країнах Європи важливу роль відіграє практика налагодження комунікації між поліцією та населенням. Громадяни активно долучаються до попередження правопорушень, зокрема у сфері домашнього насильства, та беруть участь у відновленні порушених прав і законних інтересів інших осіб. Саме на таких засадах має будуватися довіра між українськими поліцейськими та громадянами, що стане запорукою ефективності правоохоронної системи [6, с. 351].

Серед позитивних прикладів варто виокремити досвід Сполучених Штатів Америки, оскільки саме за його аналогією була створена сучасна Національна поліція України. У США діє розгалужена система правоохоронних органів, які не лише забезпечують правопорядок, а й здійснюють досудове розслідування злочинів. До найбільш впливових федеральних агентств, що мають розслідувальні функції, належать ФБР, Служба розслідувань і безпеки Міністерства торгівлі, Бюро з контролю за обігом наркотиків, Секретна служба Міністерства фінансів, Федеральне бюро міграції та натуралізації, Митне бюро тощо. Крім того, на рівні штатів розслідування злочинів, таких як крадіжки та грабежі, проводять місцеві поліцейські підрозділи, а у деяких юрисдикціях – шерифи. Багато поліцейських організацій мають спеціалізовані підрозділи, включаючи відділи детективів, розслідувань та криміналістичні лабораторії, що підвищує ефективність їхньої діяльності у сфері протидії злочинності [7; 8].

У США поліцейська діяльність регулюється на федеральному, штатному та муніципальному рівнях, що зумовлює її значну варіативність. Американська асоціація адвокатів визначає основні функції міської поліції, серед яких: виявлення злочинців, затримання правопорушників, захист громадян від фізичних загроз, забезпечення конституційних прав, підтримання громадського порядку та контроль за виконанням законодавства [9]. Г.В. Боярко зазначає, що всі поліцейські підрозділи виконують стандартні завдання, зокрема регулювання дорожнього руху, патрулювання, розслідування правопорушень, дактилоскопію, забезпечення охорони судів і громадських заходів. Останнім часом до їхніх обов'язків додано роботу з вразливими категоріями населення, включаючи осіб без постійного місця проживання та жертв домашнього насильства [10].

Одним із ключових напрямів діяльності є патрулювання, що історично було основним методом забезпечення безпеки та правопорядку. Водночас традиційне патрулювання має обмежену ефективність у запобіганні злочинності, тому сучасна поліція США доповнює цю функцію іншими стратегіями, включаючи піше патрулювання та взаємодію з громадою. Однією з провідних моделей є Community Policing – підхід, що базується на співпраці поліції з населенням задля зміцнення громадської безпеки. Він передбачає створення партнерських відносин між правоохоронцями та місцевими громадами, залучення бізнесу, навчальних закладів та громадських організацій до вирішення проблем, що сприяють злочинності. Громадяни беруть активну участь у формуванні правоохоронних ініціатив. Основний акцент робиться на запобіганні злочинам, а не лише на їх розслідуванні. Наприклад, у районах із високим рівнем вандалізму поліція не тільки збільшує кількість патрулів, а й залучає місцеві організації до проведення освітніх заходів та встановлення систем відеоспостереження.

Окрема, варто відзначити, що внаслідок застосування вогнепальної зброї співробітниками поліції у США у 2019 році загинуло понад 1000 осіб, а за даними організації Mapping Police Violence, ця цифра сягнула приблизно 1100 загиблих [1].

У червні 2020 року уряд США прийняв Указ №13929 «Безпечна діяльність поліції для безпечних громадян», підписаний на той час президентом Дональдом Трампом. Цей нормативний акт став ключовим документом, який передбачав обмеження використання вогнепальної зброї, спеціальних засобів і фізичної сили, а також унормовував поліцейські заходи примусу. Фактично, це перший всеосяжний правовий акт у США, що встановлює єдині підходи до застосування примусових заходів, деякі з яких мають подібність із українським законодавством.

Зокрема, указ передбачає кілька важливих положень: 1) припинення застосування вогнепальної зброї після досягнення мети – поліцейський зобов'язаний негайно припинити силовий вплив на особу, яка вже не чинить опору та виконує законні вимоги; 2) обов'язок втрутитися у разі перевищення сили колегою – поліцейський повинен зупинити неправомірні дії напарника, оскільки дотримання прав і свобод громадян є основою правоохоронної діяльності. У США поліцейські користуються певним рівнем імунітету, що робить їхні свідчення ключовими в судовому процесі; 3) необхідність попереднього попередження особи перед застосуванням примусових заходів та обов'язкова ідентифікація поліцейського; 4) обов'язкова наявність ордеру для проникнення в житло, що стало важливою реформою, адже до цього моменту правоохоронці могли здійснювати обшук на власний розсуд без санкції суду; 5) заборона використання удушливих прийомів, зокрема тиску на шию та сонну артерію, які можуть призвести до летальних наслідків.

Окрім цього, указ містить вимогу щодо обов'язкового носіння натільних (боді) відеокамер федеральними правоохоронцями, що має запобігати зловживанням та забезпечувати прозорість їхніх дій. Також документ забороняє застосування спеціальних тактик поводження з вогнепальною зброєю, які дозволені лише військовим контррозвідувальним службам, зокрема використання пострілів, що не вбивають, але спричиняють серйозні страждання затриманій особі. Окремий акцент зроблено на необхідності покращення фізичної та тактичної підготовки поліцейських, що включає тренування з рукопашного бою з метою зниження випадків застосування вогнепальної зброї.

E-Community Policing, як концепція інтеграції цифрових технологій у діяльність поліції, що поєднує масову комунікацію, поведінкові моделі та соціальні технології. Цей підхід не обмежується конкретною територією та реалізується через соціальні мережі, онлайн-платформи та інші цифрові засоби комунікації. Його застосування дозволяє правоохоронцям оперативно реагувати на загрози, взаємодіяти з громадянами та контролювати інформаційний простір. Поліція США використовує E-COP для поширення офіційної інформації, запобігання дезінформації та активізації співпраці з населенням. Ключові стратегії цього підходу включають картографування злочинності, біометричні бази даних, аналітику ДНК, систему контролю за «гарячими точками», відеоспостереження, носимі камери та інші технології. Інтеграція E-COP сприяє покращенню комунікації між поліцією та суспільством, підвищенню рівня довіри та ефективності поліцейських заходів [11].

У червні 2020 року уряд США прийняв Указ № 13929 «Безпечна діяльність поліції для безпечних громадян», підписаний на той час президентом Дональдом Трампом. Цей нормативний акт став ключовим документом, який передбачав обмеження використання вогнепальної зброї, спеціальних засобів і фізичної сили, а також унормовував поліцейські заходи примусу. Фактично, це перший всеосяжний правовий акт у США, що встановлює єдині підходи до застосування примусових заходів, деякі з яких мають подібність із українським законодавством. Зокрема, указ передбачає кілька важливих положень: 1) припинення застосування вогнепальної зброї після

досягнення мети – поліцейський зобов’язаний негайно припинити силовий вплив на особу, яка вже не чинить опору та виконує законні вимоги; 2) обов’язок втрутитися у разі перевищення сили колегою – поліцейський повинен зупинити неправомірні дії напарника, оскільки дотримання прав і свобод громадян є основою правоохоронної діяльності. У США поліцейські користуються певним рівнем імунітету, що робить їхні свідчення ключовими в судовому процесі; 3) необхідність попереднього попередження особи перед застосуванням примусових заходів та обов’язкова ідентифікація поліцейського; 4) обов’язкова наявність ордера для проникнення в житло, що стало важливою реформою, адже до цього моменту правоохоронці могли здійснювати обшук на власний розсуд без санкції суду; 5) заборона використання удушливих прийомів, зокрема тиску на шию та сонну артерію, які можуть призвести до летальних наслідків [2].

Окрім цього, указ містить вимогу щодо обов’язкового носіння натільних відеокamer федеральними правоохоронцями, що має запобігати зловживанням та забезпечувати прозорість їхніх дій. Також документ забороняє застосування спеціальних тактик поводження з вогнепальною зброєю, які дозволені лише військовим контррозвідувальним службам, зокрема використання пострілів, що не вбивають, але спричиняють серйозні страждання затриманій особі. Окремий акцент зроблено на необхідності покращення фізичної та тактичної підготовки поліцейських, що включає тренування з рукопашного бою з метою зниження випадків застосування вогнепальної зброї. Таким чином, Указ №13929 став спробою реформувати правоохоронну систему США, забезпечивши баланс між необхідністю застосування сили, захистом прав громадян та посиленням контролю над діями поліції.

Досвід США демонструє, що ефективна діяльність поліції базується на поєднанні технологічних рішень, взаємодії з громадою та багаторівневих структур управління. Інтеграція найкращих світових практик у діяльність Національної поліції України може сприяти підвищенню рівня безпеки та довіри населення до правоохоронної системи. Очевидно, що діяльність поліції США включає такі ключові напрями: 1) активне патрулювання громадських місць із залученням пішохідних, автомобільних та велосипедних патрулів, що підвищує видимість поліції та запобігає злочинам; 2) тісна взаємодія з громадою через зустрічі, форуми та освітні програми; 3) поширення інформації про безпеку, самозахист і профілактику злочинів; 4) використання передових технологій, таких як камери спостереження, системи моніторингу та аналітики пострілів.

Законодавство України передбачає чітко визначені випадки застосування вогнепальної зброї поліцейськими, що закріплено у Законі України «Про Національну поліцію». Зокрема, правоохоронці можуть використовувати вогнепальну зброю у разі необхідності забезпечення особистої безпеки або захисту інших осіб, припинення правопорушення чи затримання особи, яка його вчинила, якщо інші заходи не є достатньо ефективними для виконання службових повноважень. Кожен випадок застосування вогнепальної зброї підлягає негайному контролю: поліцейський зобов’язаний повідомити свого керівника, а той – прокурора. Це забезпечує нагляд за діями правоохоронців та запобігає можливим зловживанням. Закон також встановлює загальні вимоги до застосування поліцейських заходів, зокрема в ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію». Поліцейські заходи можуть використовуватися виключно для реалізації визначених законом повноважень, а їх застосування має відповідати принципам законності, необхідності, пропорційності та ефективності. Так, обраний захід вважається законним, якщо він чітко передбачений законом, необхідним – якщо немає альтернативного менш шкідливого способу виконання повноважень,

пропорційним – якщо завдана шкода не перевищує захищуваного блага, та ефективним – якщо він дійсно сприяє виконанню службових завдань. Згідно зі ст. 46 цього ж Закону, передбачено виключний перелік ситуацій, у яких поліцейський може застосовувати вогнепальну зброю. До таких випадків належить, зокрема, відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, якщо це створює загрозу їхньому життю чи здоров'ю [3].

Аналіз наведених норм законодавства США та України щодо застосування вогнепальної зброї поліцейськими свідчить про наявність спільних положень у правовому регулюванні. Зокрема, обидві країни передбачають: обов'язкове попередження перед застосуванням сили, можливість використання зброї лише після відмови правопорушника припинити протиправні дії, заборону продовження застосування, якщо мету досягнуто, а також використання натільних камер для фіксації дій правоохоронців.

Водночас, незважаючи на подібність окремих норм, підходи до статусу поліцейського у США та в Україні суттєво відрізняються. В американській правоохоронній системі поліцейські мають значно ширші повноваження у сфері застосування вогнепальної зброї та спеціальних прийомів фізичного впливу. Це дозволяє їм діяти більш рішуче в екстремальних ситуаціях, однак водночас створює ризики свавільного використання сили та помилкових рішень, що можуть мати фатальні наслідки. Слід пам'ятати, що законодавство про застосування сили поліцією в усіх країнах є результатом тривалого історичного процесу і нерідко формується через аналіз трагедій, у яких правоохоронці ставали жертвами злочинців. У США пріоритет надається захисту поліцейського, що в деяких випадках призводить до надмірного застосування сили, проте водночас підвищує рівень безпеки самих правоохоронців. В Україні ж законодавство є більш гуманним щодо осіб, проти яких застосовуються заходи примусу, однак такі обмеження можуть суттєво знижувати рівень захищеності самих поліцейських у небезпечних ситуаціях. Ця різниця обумовлює необхідність удосконалення української моделі застосування вогнепальної зброї, де має бути досягнутий баланс між забезпеченням громадської безпеки, захистом прав і свобод громадян та наданням правоохоронцям достатніх повноважень для виконання їхніх обов'язків. Варто розглянути можливість адаптації окремих положень зарубіжного досвіду, особливо щодо підвищення рівня професійної підготовки поліцейських, застосування сучасних технологій контролю за правомірністю їхніх дій, а також механізмів післяінцидентного розслідування випадків використання сили.

Відповідальність поліцейських за перевищення меж необхідної оборони в Україні є значно жорсткішою, ніж у США. Відповідно до статей 118 та 124 Кримінального кодексу України, такі дії можуть тягнути за собою обмеження або позбавлення волі, а також виправні роботи [4]. Це свідчить про те, що українська правова система орієнтована на забезпечення суворого контролю за діями правоохоронців, запобігаючи можливим зловживанням та свавільному застосуванню сили.

Натомість у США підхід до відповідальності поліцейських є більш м'яким. У більшості випадків перевищення допустимих меж самозахисту тягне за собою лише дисциплінарні заходи, зокрема догану, відсторонення від виконання обов'язків або тимчасове переведення на іншу посаду. У рідкісних випадках можливе кримінальне переслідування, проте високий рівень правового імунітету, яким користуються поліцейські у США, значно ускладнює притягнення їх до відповідальності [5].

Ця різниця в підходах зумовлена відмінностями у правоохоронних системах двох країн. В Україні законодавство тяжіє до суворошого контролю за діяльністю поліції, що частково зумовлено історичними та соціальними факторами, зокрема необхідністю забезпечення дотримання прав і свобод громадян. Водночас у США основний

акцент зроблено на захист самого поліцейського, що пояснюється значно вищим рівнем ризику, з яким стикаються американські правоохоронці під час виконання службових обов'язків. З одного боку, жорсткіші санкції в Україні сприяють підвищенню рівня підзвітності поліції, проте можуть обмежувати ефективність правоохоронної діяльності, оскільки поліцейські часто змушені діяти з обережністю навіть у критичних ситуаціях. З іншого боку, м'якші заходи відповідальності у США сприяють більшій оперативності поліцейських під час реагування на загрози, проте іноді призводять до випадків зловживання службовим становищем та безкарності правоохоронців. Таким чином, ефективність системи контролю за застосуванням сили поліцейськими повинна базуватися на балансі між забезпеченням громадської безпеки та захистом прав людини. У цьому контексті Україні варто проаналізувати міжнародний досвід і знайти оптимальну модель відповідальності правоохоронців, яка дозволить забезпечити їхню правомірну діяльність без надмірного тиску з боку держави, одночасно не допускаючи безкарності за неправомірні дії.

Висновки. Аналіз міжнародного досвіду адміністративно-правового регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими у його діяльності дозволяє зробити низку важливих узагальнень. Законодавчі підходи різних країн демонструють певні спільні принципи, зокрема обов'язковість попередження перед застосуванням сили, використання вогнепальної зброї як крайнього заходу, заборону продовження застосування сили після досягнення мети, а також необхідність фіксації поліцейських дій за допомогою боді-камер. Водночас спостерігаються суттєві відмінності у підходах до статусу поліцейського, рівня його правового імунітету та механізмів контролю за правомірністю використання сили. Правове регулювання діяльності поліції США орієнтоване на розширення повноважень правоохоронців, що дозволяє їм діяти більш рішуче в екстремальних ситуаціях. Водночас високий рівень поліцейського імунітету інколи ускладнює притягнення до відповідальності за перевищення службових повноважень, що може призводити до випадків безкарного насильства. В Україні законодавство передбачає більш жорсткі обмеження щодо застосування вогнепальної зброї, що з одного боку забезпечує додатковий захист прав громадян, а з іншого – може стримувати ефективність поліцейських у критичних ситуаціях. Відмінності у механізмах відповідальності також є значними: у США поліцейські переважно підпадають під дисциплінарну відповідальність за перевищення меж допустимого застосування сили, тоді як в Україні такі дії можуть спричинити кримінальне переслідування, включаючи позбавлення волі. Це створює певний дисбаланс, оскільки американські правоохоронці мають ширші можливості для дій у небезпечних ситуаціях, тоді як українські поліцейські змушені діяти обережніше через ризик суворих санкцій. Зарубіжний досвід доводить, що ефективна діяльність поліції має базуватися на поєднанні чіткої регламентації застосування сили, належного рівня професійної підготовки поліцейських, запровадження ефективних механізмів нагляду та контролю, а також активної взаємодії з громадськістю. В Україні доцільно адаптувати найкращі міжнародні практики, зокрема посилити механізми незалежного моніторингу застосування вогнепальної зброї, запровадити більш деталізовані протоколи дій для різних ситуацій, підвищити рівень фізичної та психологічної підготовки поліцейських. Таким чином, удосконалення адміністративно-правових механізмів застосування вогнепальної зброї у діяльності Національної поліції України має ґрунтуватися на балансі між забезпеченням безпеки громадян, захистом прав і свобод людини та наданням поліцейським достатніх повноважень для ефективного виконання службових обов'язків. Оптимізація нормативно-правового регулювання, підвищення рівня підзвітності та вдосконалення механізмів контролю за правомірністю застосування

сили є ключовими умовами для підвищення довіри громадян до правоохоронної системи та забезпечення верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Mapping police violence. URL: <https://mappingpoliceviolence.org>
2. Президентський акт Офісу Президента від 16 червня 2020 року (Presidential Act of the Office of the President dated 19.06.2020) // Федеральний реєстр США (Federal Register USA). URL: <https://www.federalregister.gov/documents/2020/06/19/2020-13449/safe-policing-for-safe-communities>
3. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
4. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 року No2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Повний текст Закону про правосуддя в поліції (Justice in Policing Act Full Bill Text). Федеральний реєстр США (Federal Register USA). URL: <https://apps.npr.org/documents/document.html?id=6939206-Justice-in-Policing-Act-Full-Bill-Text>
6. Хованова Д. О. Превентивна діяльність поліції: зарубіжний досвід в умовах реформування. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: збірник наукових праць. Харків : ХНУВС, 2019. С. 349–352.
7. Калатур М. В. Організація та функціонування системи слідчих органів країн північної та південної Америки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 1. Т. 2. С. 205–211.
8. Коломієць В. І. Досвід Сполучених Штатів Америки у сфері організації взаємодії органів досудового розслідування. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи*. Харків, 2023. С. 373–375.
9. Мюджахіт Бал. Формування публічної безпеки в США: теоретичні засади. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 4. С. 36–42.
10. Боярко Г. В., Маніна Л. М., Проценко Г. П. Поліція США: особливості організації діяльності. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Вип. 91 (Ч. I). С. 53–56.
11. Hu, Xiaochen; Lovrich, Nicholas P.; Cordner, Gary. *Electronic Community-Oriented Policing: Theories, Contemporary Efforts, and Future Directions*. Lexington Books, 2020. P. 63–72.